Tečaj XIX. **NOVICE** List 46.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 13. novembra 1861.

Oreh.

(Dalje in konec.)

Če je oreh že več mehkih zim prestal in precej debel in močan zrastel, obljubim, da ti ne bo, ker je že precej močan, tako naglo pozebel; v hudi zimi pozebejo večidel le mladike in bolj šibki orehi, pa tudi v najlepši rasti bivšim orehovim drevesom ne prizanaša ojstra zima; posmodí jim najlepše mladike in dostikrat tudi že prav čverste veje. Toda oreh ima pred veliko drugimi sadnimi drevesi to dobro lastnost, da z vso močjo, ako ga je ravno hudi mraz posmodil, požene čverste mladike čez leto in se spet obraste. Če je oreh po hudem pišu ali mrazu poškodovan, oklesti mu, če le deblo in korenike niso poškodovane, suhi verh z vejami vred in vidil boš, da se bo spet obrastel. Pri tem delu pa le ne pozabi drevesu ran, ki si mu jih po oklestenih vejah napravil, z drevesnim mazilom zamazati.

Če misliš starim orehom suhe veje oklestiti in jih tako rekoč pomladiti, ne opravljaj tega dela nikdar po novem letu, ampak klesti veje ali žagaj, kakor ti bolj kaže, vselej po sv. Martinu do perve polovice grudna mesca, sicer boš orehu škodo delal, ker mu zgodaj začne sok pritekati; pri tem opravilu moraš pa gledati, da drevesom srednjih vej preveč ne posekaš; pusti jim jih kolikor moreš, da ti bojo sad rodile.

Kadar zberaš mesto, kamor misliš oreh posaditi, pomisli vselej, da oreh visok zraste in bo sčasoma močno in široko drevó, ktero svojo krono na vse kraje razprostira, s svojim širokim listjem gosto senco dela, korenike deleč okoli sebe poganja, in da v senci pod njim nobena rastlina spešno ne raste; pravijo še celó, da pod orehom ni zdravo spati zavolj soparice njegove.

Zato ni dobro, orehov na rodovitne njive, na verte, kjer zelenjavo imaš, ali pa v sredo žlahnega sadnega drevja saditi; sadijo naj se, kjer je kraj bolj gorak, ob cestah, ob krajih gojzdov, na gričih in višavah, v bolj hladnih krajih pa na dvoriščih za poslopji in v zatišjih po vertih, in na brežinah, kjer jih huda burja napadati ne more.

Nekteri gospodarji spodrezujejo orehom nekoliko serčne korenine, da jim tako globoko v zemljo ne zahajajo, se stranske korenike tem bolj zdebelijo, po verhu zemlje razprostirajo in sok za svojo rast na-se vlečejo. Nekteri celó terdijo, ako bi se jim serčna korenika nekoliko ne spodrezovala, ampak vsa puščala, bi pregloboko v zemljo rastla in se ne po poveršni rodovitni zemlji razprostirala, kjer največ živeža dobi; taki orehi, pravijo, ostanejo drobni in terdi, in jedro ne gré rado iz njih. Drugi sadjorejci pa se bojé orehom serčne korenike spodrezovati, kadar jih na njih stanovitno mesto presajajo. Tudi jez poterdim, da se jim ne smejo preveč zavoljo prihodnje rodovitnosti spodrezati. Da bi se pa serčna korenina pregloboko v zemljo ne spuščala, ampak bolj na stran rastla, podkladajo, kadar drevesca presajajo, pod nje široke kamne ali škerlí mehkega ali peščenega kamna, in tako so tudi naši predniki ravnali z orehi, kadar so jih sadili, zlasti na bolj mokri zemlji.

Sadé se mladi oreški v že poprej napravljene jame za pol čevlja globoko, in če jih poversti v kak drevored sadiš, stavi jih 35 do 40 čevljev saksebi, da se njih verhovi lahko razrašajo. Če je pa zemlja, kamor se orehi sadé, prepusta, pomešaj jo s starim, čistim in že strohnjenim gnojem.

Nekteri sadjorejci svetujejo, naj se mladi oreški v drevesnicah s slamo in listjem po deblih ovijajo, okoli kterih naj se tudi precej visoko zemlje nasuje, da se jih mraz ne loti. Drugi pa pravijo, da to ni dobro, ker se po tem majhne drevesca preveč pomehkužijo, in pozneje, ko se na prosti kraj presadijo, jim tem huje zimski mrazi škodjejo. Zastran tega nočejo še drevesnic v zavetnih krajih napravljati, češ, da ni škoda tako velika, če majhno drevesce v drevnem sadišču pozebe, kakor če že veče drevo na pravem mestu zavoljo mraza pogine.

Če mlade drevesa pozebejo, zaženó po navadi zopet iz korenin krepke mladike po cele germe; iz teh mladik se pustí najčversteja za prihodnje drevo, ktera neizrečeno spešno raste.

Starih orehov, ki so pozebli, ne gré prenaglo sekati in podirati, dokler se za gotovo ne vé, da so popolnoma pozebli, ker po navadi še zmeram na nekterih krajih zdravi ostanejo in začnejo iz novega krepko poganjati, kar se še včasih po dveh hudih zimah zgodí.

Vej in verha orehu na stanovitno mesto posajenemu ne smeš sekati ali žagati, ker že tako pregosti ne rastejo. Ker pa v poznejih letih in tudi že v starosti radi dobivajo vodenice (divje mladike), ki prav po malem sadú donašajo in drugim sok kradejo, se te zagatne mladike morajo z vej odpraviti, toda pri tem delu se mora pa na to gledati in po drevesni lastnosti presoditi, ali niso vodenice le za to zrastle, da bi poškodovane in bolehne veje nadomestovale. Ako je to, se morajo varovati in na drevesu pustiti, in če so se jako podebelile, se morajo one stare in suhljate z drevesa odpraviti in potrebiti.

Iz semena se dajo najzdraviše in terdnejše drevesa zrediti, ker najlože mraz preterpé. Če drevo ravno na tem staništu ostane, kamor se je izperva semenski oreh vtaknil, sem ti porok, da ti bo spešno rastlo. Kdor hoče tedaj na svojem dvorišču ali na vertu kak oreh zrediti, stori najbolje, ako vtakne semenski oreh v tak zaveten kraj, kjer bo drevo prihodnjič rastlo, in ga, kar se dá, škode obvarje.

Iz semena žlahnih orehov ti bodo tudi žlahni in dobri orehi zrastli. V preslabi zemlji in v pustih tléh se izveržejo pa tudi najžlahneji orehi v slabe in drobne; zato je pa tudi boljše, ako se v dobro zemljo sadijo.

Oreh malokdaj pred sedmim ali osmim letom rodí, in ni popred poln, dokler ne zraste velik in močan. Orehi so po navadi konec kimovca zreli, kar se spozná sploh po tem, ako jim zelena koža že na drevesu poči, kar pa dež najbolj pospeši. Če so orehi popolnoma zreli, se lahko otepejo. Otepajo se z dolgimi in tankimi prekljami. Jih, preden so do dobrega dozoreli, otepati, je škodljivo, ker se jim z večo silo preveč mladike pokvarijo, ktere imajo drugo leto sad donašati; razun tega se tudi jedra nezrelih orehov kerčijo in gerbijo, in niso zavoljo grenkega okusa tako dobri; tudi za olje ne veljajo nezreli tako kakor zreli.

Jezikoslovne reči.

Parlamentarni jezik, — slovenski naglas.

(Konec.)

Pa največi razloček je v naglasu. Tù smo mi res siromaki. Ni dobiček jezika, ako se prelahko vije, ako je premehek, tako da ga človek dveči kakor hoče. Ravno to so edini vzroki, zakaj se je izcimilo toliko narečij, ravno to je zapreka edinega jezika.

Lotim se nekterih pravil, dasiravno vem, da naloge tako rešiti ne morem, kakor bi terjal, da jo reši zveden jezikoslovec.

Gospod M. P. je našel: „Izgovarjaj sleherni glasnik slišljivo in le stisnjeni slogi dobijo naglas.“ Pervi del tega stavka mu poterdim, drugega mu ne bo morebiti nikdo poterdil. Ako le „stisnjeni slogi dobijo naglas“, onda so vsi nestisnjeni slogi brez naglasa, to da se slišljivo izgovarjajo. Izgovarjajmo besede: „Slovenija“, „beseda“, „korenjak“, — vidite, da imajo naglase, akoravno so nestisnjeni. Perva ima naglas na tretjem slogu, druga na srednjem, tretja na zadnjem. Ono pravilo toraj nima obče veljave. Mislim, da tudi občega pravila pri nas nikdo našel ne bo.

O glasju (prozodii) še se pri nas dosihmal nismo poskušali. Ne vemo, ali se naglašajo le dolgi slogi ali tudi kratki. Čehom se vé da je to lažja reč. Mi pa, akoravno smo skoraj vso svobodo zgubili, je vendar še v jeziku preveč imamo, ker vsaki ga vleče na svoje kopito. Za parlamentarni jezik bi veljale morebiti sledeče pravila o naglasu:

1. Enosložne imena so kratko in visoko naglašene; postavimo: bòj, sód, sín, lés, póln (= pún), stán itd.

2. Višesložne imena imajo naglas na korenini; na pr. dánas, môžki, potèrditi, razúmiti itd.

3. Pri glagolih na-ováti se naglaša veznica — ova — na pr. izdelováti, spostováti.

4. Suffiksi so v obče kratki in brezglasni; dolge in naglašene končnice so pa: ad, ač, ak, ar, at, en, iv; na pr.: živád, kováč, siromàk, lončár, rogàt, lesén, bojazljiv.

5. Ednosložne besede sostavljene s predlogom naglašujejo predlog, dvojesložne pa korenino; na pr.: ógled, ogléda; náuk, naúčim; ústav, ustáven.

6. Pri sklanjanju imen ali pregibanju glagolov ostane naglas ondi, kjer je bil v imenovavniku ali v pervi osebi; le stisnjeni slogi dobivajo naglas; na pr.: náglas, náglasa; kôončnica, kôončnicama (na šterti slog); le nektere enosložne besede dišijo po ruskem naglasu, na pr.: sad, sadú; kost, kostí.

Vem, da se ne bo nihče nič novega naučil iz tega pregleda. Pa novega tudi ne iščem. Jezikoslovec naj le stare pravila iz tmine spravlja na svitlo, da se jih čitatelj tudi zavé. Treba jih je pa vediti zavolj edinosti in pesništva. Dokler še se niso uterdile jugoslovanske narečja, je zmirom mogoče jih zediniti. Ako se pa vsako za se razvije brez onih, ostane betvo brez debla. Le glejmo, kako se je uterdil francozki jezik iz baškega, keltiškega, batavskega, latinskega, nemškega v dveh narečjih; dodajmo še iz gerškega in arabskega. Smes je tudi angležki jezik. Pa v celi svet je prederla nju literatura. Zakaj bi se ne zedinili naši jezičici, kteri so si podobni kakor dvojčki? Kar je tam ustanovila politiška sila, naj pri nas stori moralna moč!

Marsikteri morebiti misli, da nam bodo pesniki naznanili pravila za naglasje. Težko bo kaj. Pesniki rabijo besede, kakor jih nahajajo v prozi. Toraj od njih za prozo naglasa pričakovati nimamo. Da, terdil bi še več, dasiravno bi se morebiti tudi lahko dokazalo, česar se pa jaz lotiti ne morem; terdil bi namreč, da jugoslovansko pesništvo naglasa sploh nima, da zanemarja govorni naglas, da sloge le šteje. Se vé da me bodo naši pesniki pisano pogledali; pa izvirne pesmi v teh rečéh le to dokazujejo, da se je pravilo zgubilo iz narodnih pesem. Tudi tù se oziram na celi narod. Ako bi prozaični naglas ednak bil tudi za poezijo, bi moral vsaki naglašen slog priti v višino (arsis); ako pa to ne, bi se saj naglas spremenjevati ne smel iz enega sloga na drugega čisto brez vsega reda. Kdor pa pazljivo prebira pesme, posebno serbske, najde, da naglas ni nič stanovitnega. Sedaj je v eni besedi na pervem, sedaj pa v isti besedi na drugem, tretjem slogu. Včasi ima ena beseda dva naglasa. Rad bi navel kratko serbsko pesem, v kteri najdete eno za drugim dévojka, devójka; Kósovo, Kosóvo itd. Pa mislim, akoravno vas teh posebnosti jugoslovanske prozodije ne morem prepričati, da se vendar od pesnikov nimamo nadjati veljavnih pravil za naglasje. Francozki jezik veljá gotovo na svetu; pa tudi francozki pesniki sloge le štejejo, brez opazke na prozaični naglas. Med slovanskimi je, mislim, tudi poljski jezik tej meri podveržen.

Na vprašanje: je li parlamentarni jezik mogoč ali ne? hočem spet kazati na Francoze. Ker nas pa ptuji manj skerbijo kakor domači, kažem tudi na Ruse. Pri obeh se govorni jezik odlikuje od jezika prostega kmeta. Francoz ima tri načine za izgovarjanje. V prostem govoru drugače kakor pri čitanju, spet drugače v gledišči na odru. Rusje tudi obračajo svoj jezik po posluševavcih. Njih slovesni jezik se bolj poprijemlja pravila: „Govori kakor pišeš.“ Kdor nemško govori kakor se piše, tudi lahko preide celo Nemško; govoreč pa gorno-štajarski ali koroški, bi se marsikje spodtikal.

Po tem bi mi spet kdo očital nedoslednost zastran izjemka o čerki I. Pa mislim, da sem saj to do tankega povedal, zakaj se rajši približujem izreki jugoslovanski, kakor pa ruski. Izjemek ne podira občega pravila. Ta izjemek tudi ne bi bil nič oktroiranega, česar se dandanašnji vsaki do živega boji. Zedinovanje pismeno in govorno mora iti vštric. Pervo je potrebno vsled jezikoslovnih preiskav; drugo je stvar proste volje.

O rabi parlamentarnega jezika ni treba precej govoriti. Vsaki dan je priložnosti dosti. Posebno pa se lahko obdeluje v šolah, med dijaki, v veselih družbicah, v deželnih zborih, v privatnem govoru itd.

Terdijo, da je jezik pamet. Ker priobčujemo misli in čuti le po jeziku, živí res celi človek duševno le v svojem jeziku. Čem več si gladi jezik, temveč si izobrazuje pamet. Saj vidimo ponos marsikterega človeka, ki le nektere misli vé lepo, prijetno, gladko izraziti. Edino po jeziku nas sodijo tudi naši neprijatli. Naš jezik je jako gibljiv; dá se obračati; prilega se pomenu, misli, ktero ima izraziti, da je vsakemu drugemu kos. Da prostovoljna govorna vzajemnost ne bi bila že sadaj mogoča, bo pozneje gotovo se tudi po naših krajih izcimila, pa po sili. Ne bodo je nam oktroirali; radi se ji bomo podvergli zavolj svojega dobička. Pride čas, kadar bomo v Zagreb pošiljali svoje deca na učilišča. Toraj štejem med naše dolžnosti, da že sedaj obdelavamo pot za naše jugoslovanske unuke.

J. Geršak.

Ogled po svetu.

Vseh vernih duš dan pri Litovcih.

Litovci *) (kterih jezik, memo gredé rečeno, je med vsemi evropejskimi jeziki s sanskritom najbolj soroden, pa sedaj od ruskega in poljskega jezika že skor popolnoma zatert), so med vsemi evropejskimi narodi se najposledniji pokristjanili in to še le v 15. stoletji. Mala množica prejšnih

*) Litva (Lithauen), nekdaj samostojna knežija, je leta 1569 bila s Poljsko združena ter je v letih 1773, 1783, 1793 in 1795, ko so Poljsko razkosili, prišla pod rusko in prusko oblast.

paganov (ajdov) se je še dalje paganska ohranila; al dvesto let sèm so vsi Litovci kristjani, ali katoličani ali pa staroverci.

Pri vsem tem so se ohranile še nektere paganske (ajdovske) šege, in med temi zlasti spominjevanje mertvih, ki ga obhajajo sedaj na vernih duš dan. Litovci obhajajo ta praznik v pervi polovici mesca listopada (nov.). Godba se čuje pri tem praznovanji za mertvim sedaj le malokje, tudi nekdanje zaklinjanje ali klicanje mertvih je že redko, popivajo in pojedajo pa mertvim na spomin dandanašnji še ravno tako kakor nekdaj. *) Pomina vredno je, da pri tem mertvaškem obhajilu pred okno in na grobe postavljajo jedí mertvim. Pravlice pripovedujejo, da so nekdaj mertvi res po jedí prišli in se gostovali ž njimi; sedaj pa siromaki namesto njih pridejo po te jedí, ki so nekoliko časa na grobih stale, pa se jih nihče ni smel dotakniti, da so jih le duhovi mertvih ogledavali in presojevali, ali jih imajo njih žlahtniki še kaj radi ali ne. Le bolj omikani ljudje ne razpostavljajo jedí več po grobih, ampak siromaki pridejo k njim na dom in se tam gostujejo z jedili, ki so bile ta dan nalašč pripravljene za spomin mertvih. Preden pa se vsedejo k tej gostii za mizo, ki je polna jedí, ki jih je gospodinja sama za ta dan pripravila, pa tudi medice v majolikah, moli hišni gospodar na glas molitev za rajnke, hišna gospodinja pa gré trikrat okoli mize s svečo, ki je bila za to o svečnici blagoslovljena. Po tem pa začnejo jesti in piti kolikor koli kdo more, zakaj celi dan so se postili; le mali otročiči so smeli pred te pojedine podnevi kaj vžiti, sicer pa nobeden drug ne. Ni čuda tedaj, da planejo potem čez jedí in pijačo, ker so jim želodci prazni, in ker mislijo, da ljubezen do mertvih je tem bolj živa, čem več kdo jé in pije.

*) Naše sedmine po mertvih so menda tudi še ajdovski spominki. Vred.

Pisma slovenskega turista.

III.

Imel sem nekdaj nemškega profesorja, ki je bil še mlad pa sila učen geršk jezikoslovec; vsaki γε in καὶ, v kterem pisatelju si bodi, ti je vedil razložiti do pičice. Bil je domá „aus dem Reich“ blizo tevtoburškega gojzda, kar ga je z neizrekljivim ponosom navdajalo. Noč in dan mu je šel Armini po glavi in če se ne motim, ravno tadaj, ko je imel nalogo, pri nas na Slovenskem kulturo sejati, izdeloval je preimenitno delo: koliko sežnjev dolg je bil Arminjev kol in koliko širok, dalje pa še rešiti zagonetko: ali je bil Armini v tisti znameniti bitvi v volčji ali medvedovi koži? Ker je pa bil tudi strašen sovražnik slovenstva, bilo mu je tern v peti, da ravno proti jadranskemu morju, na „staronemški“ zemlji Sloveni stanujejo. Ogledoval je naše kraje, pa nič mu ni bilo po volji; ako bi blejsko jezero bilo v Hessen-Darmstadt-u, Bohinj s Triglavom v Brandenburgu itd., stavim, da bi bil spisal o njih debelo brošuro; al tù med — — pomerdal je in zmajal z ramami. Samo v eni reči, je rekel, nismo Slovenci, posebno pa Gorenci, čisto zadnji: vaše zale Gorenke še prekosijo hčere Thusnelde. Kadar se je učeni mož v ta predmet zamaknil, je čedalje bolj navdušen prihajal, in v svojem pretresovanji od Šiške proti Triglavu se pomikovaje, je zgrabil večkrat kupico vina in terkal tako ognjeno na zdravje naših deklet, da sem se včasih bal, da bi ljubljanskim glažarjem ne zmanjkalo kozarcov. Po pravici ti povem, dragi bravec, o tej zadevi sva se z nemškim profesorjem vedno vjemala. Letos pri birmi v Radoljci sem pa še posebno vidil, kako pravično je bilo profesorjevo navdušenje za naše dekleta. Ko véliki zvon zazvoni, se vstopim za vogal in sem z radostjo ogledoval, kako nježno so Gorenke v cerkev stopale, ali bolje reči, stopkale. Lepo rašene imajo večidel tamne očí, ktere vedno enmalo rosijo in se pri naglem pogledu zasvetijo, kakor blisk; ako so pa modre, imajo spet izrek take nježnosti in boječnosti, da so gotovo nemškemu profesorju Göthetovo Doroteo pred oči stavile. In kako lepo jim krinoline stojé! Pa à propos: krinoline, ne ustraši se preveč, dragi bravec, kakor pošten Slovenec, da skoraj vse Gorenke — kar je lepih „unisono“ — krinoline, in včasih sila šopirne nosijo. Iz vseh krajev, po časnikih, s prižnice, v pogovorih itd. se pušice na krinoline spušajo; tudi ve „Novice“ ste „obroče“ že večkrat ostro pretresale; pa, to — ne zamerite mi — je le možka nevošljivost; ako mi nosimo po angležki šegi še več kot na pol preširoke hlače in paletote in burnuse, da bi lahko dva in tri take pod se vzel, zakaj bi ženskam ne privošili krinolin? Meni so krinoline vedno izverstno dopadle; vidši pa naše krasne Gorenke v „obročih“, sem se tako za nje unel, da terdim: kar je jed brez solí, klasje brez zerna, je lepa ženska brez krinoline! Posmehovavci krinoline, le mislite si enkrat naše dame brez obročev! to bi se jim še le smejali! *) Pa mi reče morebiti kdo: „Krinolina ni narodna obleka, tedaj pod klop ž njo.“ Jaz nikoli nisem narodnosti v irhastih hlačah, surki ali v firnažasti mareli iskal, ampak zmiraj šego zagovarjal, ki je najlepša in priličneja, bodi si že francozka, severno-amerikanska ali švabska. Vendar pravica komur pravica gré — péče naših Gorenk so pa tudi tako prilične ali po francozko rečeno, tako kokêt, da se klobuki naših oroslank v ljubljanskem „šternaleu“ skrijejo pred njimi kakor češminje proti košati lipi. Al péčo lepolično zavezati znati, je velika umetnost, ki se je tudi najlepša Gorenka v enem dnevu ne naučí. To more umeti gubè tako napraviti, kakor so to reč starorimski gizdalini razumeli, kadar so se šli na forum razkazovat. — Pa kam so turista zapeljale krinoline in peče naših Gorenk! Da! naših zalih Gorenk, al najlepša med Gorenkami je Katerca Begunjka; do pesnika me je navdušila; pa ne boj se, dragi bravec, da bi ti kakošen sonet podal; lahko, da kakošen pevec „vom Fach“ na me pade — gorjé mi potlej!

„Slišite! voz že eno uro čaka; zadnji čas je, da odrinemo, ako hočemo danes še iz Radoljce naprej; kam ste tako zamaknjeni?“ — mi reče voznik, ki že vès nejevoljen odhoda čaka. Hajd na voz in naglo smo derdrali v dolino proti savskemu mostu in naprej po novi cesti v Kamnogogorico in Kropo. — Nove ceste, to so tudi važen, sila važen predmet za turista, pa hočem to reč pozneje omeniti, ko bodem o Notranjskem govoril.

Kakor je znano, se v Kamnogorico iz Radoljce v eni uri pride. Kamnagorica bi rekel, je predterg Krope; tù ti kladva ropotajo, da je kaj! Kamnagorica je rojstni kraj našega slavnega dr. Toman-a, za kterega voljo tudi v vsakem kotu „Prešo“ najdeš, menda zato, da Kamničanji vsacih 14 dni kaj več od „Tomanije“ slišijo, ktera ima „per consequentiam rerum naturae“ v Kamnigorici zibelko. O Kamnigorici bi se dalo marsikaj pisati, da pivo (ol) kuhajo, kakor kane, itd., al „Preša“ mi je s „Slovenencongressom in Veldes“ tako zlo želodec pokvarila, da nisem mogel prav razločiti, ali je njih fabrikat dober ali ne.

V pol uri si v Kropi. To ti je terg, ki ima najlepši prozor na svetu, ker se zmiraj v nebesa gleda. Slovela je Kropa že leta 1848 zavoljo narodnega duha in postavili so takrat kovači na vélikem prostoru narodno bandero, kteremu sta bila počasi le dež in veter kos. Pa „tempora mutantur et nos in illis“ — zdaj ste v Kropi dve politične stranke: „ciskropiška“ in „transkropiška“ ali drugač rečeno: na levi kropiškega potoka je národna, na desni pa teržiška. Kakor hočeta na Hervaškem Erdödy in Janković, da bi bila Hervatska le pritislej Magjarskega, cikajo desni Kroparji v kranjski Manchester — vulgo Teržič — ker so sami tako tudi enmalo Manchesterjani; saj černega prahu človek

*) Dovolite nam, dragi, le to dodati: Kadar bo moda spet vpeljala tesno in ozko obleko, se bomo pa smejali krinolinam. Vr.

*

kmalo toliko na srajco dobí, kakor v angležkem Manchestru. Tudi se lahko človek kmalo znajde, pri kteri stranki da je, ker na desni vidiš napis terdega slovenskega imena že ne vem, s koliko gggg na koncu. Vsaki Teržičan, navdan pravega manchesterskega duha, pridši na desni stran Krope, se more zagledavši taki napis, brumno prikloniti kakor Arabec gredé proti Meki, in izdihniti: Allah, Allah podljubelski, hvalen bodi! ker pripeljal si me po svoji neskončni modrosti „unter unsere Leut“. Sicer je pa leva stran Krope močneja, ker je po veliki večini Kropa národna, kakor malo kteri kraj na Slovenskem. Kroparji so bistre glavice in kaj marljivo slovenske časnike prebirajo. Rekel bi, da kar so Ribenčani na Dolenskem, so Kroparji na Gorenskem; kakor jo Ribenčani v govoru bolj na pevsko zavijajo, jo Kroparji prav jekleno terdo režejo. Ribenčani u na francozki ü vlečejo, Kroparji ti pa r na tako terdo vižo zgovarjajo, da se misliš včasih v drušni samih Parižanov. Kroparski „kolači“ so ti na Gorenskem k vsaki burki pritisnjeni, kakor rajbenški „rajščetarji“, ali kakor Rajbenčan z „rajščeti“, ti Kropar s svojimi „čveči“ — vulgo žeblji — vse Slovensko in Hervaško prekorači, veliko zve, pa še več povedati vé. Je bistroumne glave, poln burk in ti kakor Ribenčan včasih tako zasolí, da se moraš kar za ušesi popraskati. Kropenčanji imajo med sabo dva originala prav svoje baže: Vodiškega Luka in Rausmanovega Naceta. — Mnogokrat vidiš na delapust ali ob prazniku na vélikem tergu veliko tropo Kropenčanov in v sredi med njimi na kaki podertii moža stati, ki jim s povzdignenim glasom govorí in zraven tudi klasično agira. Pridigoval jim je ravno, ko zraven pridem, da od popotovanja znanih dveh jogrov v Emavs. Drastične primere je delal, rekoč: „To je ravno tako, kakor da bi dva kovača popotvala iz Krope čez Podnart in tako na večer k Šparovcu (znana kerčma na Gorenskem) na Posavec dospéla“ itd. Prišel je počasi v tako ekstazo, da bi bil najbolj terde grešnike in grešnice do solz ganil. Govoril bi ti od mraka do zora in to vse za „en frakelj žganjča!“ Nekdaj je bil pred na vodiški planini nad Kropo pastir, zatoraj mu pravijo vodiški Luka. Velikrat so mu duhovni gospodje tako počenjanje prepovedali, in ga za več dni v samotno izbico v Radoljco poslali, da bi tù sam sebi pridigoval; ali kakor „Martin v Zagreb in Martin iz Zagreba“, tako Luka v Radoljco in Luka iz Radoljce, vernivši se zmiraj svoj oder, svoj publikum in svoj zaslužek najde. Al Luka je samo govornik, ljudje pa tudi radi včasih kakošno pesem zapeti slišijo, ktero jim Rausmanov Nace, enak staremu čmerlu, zabrenčí. Nace je že star čez 70 let, tak hrust kakor planinsk medved, ker se še ne vé spomniti, da bi bil kterikrat v svojem življenju bolan. Hodi zmiraj bos in spí na goleh tleh; kar dobí, premení v žganjče; nič mu ni ostalo kakor špehasta gospôska kapa, sila povaljane stare soldaške hlače in kamižola, ki jo je po stricu podedval. Naravoslovci terdijo, da ima tič strus najterdneji želodec, da vse podavi, kar mu pod kljun pride, magari železo. Al v tej kreposti ti je proti Nacetu le mojsterskaza proti nedosegljivo izurjenemu virtuozu. Kakor bi copral, je v nekterih minutah spred Naceta zginilo: hlebec belega, hlebec ajdovega kruha, bedro svinine, nekaj klobas itd. Po vsem tem je to zmes z merico „žganjča“ poplahnil in s takim basom alelujo zabrenčal, da bi se Lablache pred njim vstrašil. Tudi njemu kakor Lukatu je bilo nespodobno popevanje že večkrat prepovedano, al vse zastonj; kakor je želodec njegov nasitljiv, tako je gerlo njegovo zmiraj za pesem pripravljeno, ako gá le žganjče namoči.

Valt. Zarnik.

Narodne pravlice.

Pravlice od landeškega grada na Frankolovem.

Obiskal sem nekega dné razvaline landeškega grada. Oj, kako se človeku serce širi, ko iz visokega hriba, na kterem je nekdaj grad stal, gleda v cvetečo savinsko dolino, sive planine v zahodu, prijazne z nogradi nasajene griče, ktere venčajo bele cerkve krog in krog. Pa če se ozre na razvaline, in primeri sedanjost z minulostjo, oj kak more žalostnega serca reči:

Kje ste grada bele stene?
Kje je stolpa silni strah?
Kje ste izbe in dvorane?
Premenile ste se v prah.

Oj vi vitezi ošabni,
Kje je síle vaše tron?
Daljno že vam zadnokrat je
Vsem zakljenkal mili zvon!

In res, druzega ni ostalo, ko malo zidovja, pod kterim se najde še mala pa precej dobro ohranjena klet in ena stena visokega stolpa. Pa spomin roparskih vitezov je ostal med ljudstvom, kteri so, kakor ljudje pravijo, vsakega popotnika, posebno kupčevavca, obropali, kteri so se prederznili bili sami čez „hudo luknjo“ potovati. Peljala je nekdaj ravno pod gradom rimska cesta. Celjski grofi so zato sozidali gradič Frankolovo v dolini, v kterem so vojaki prebivali, da so popotnike in kupčevavce čez „hudo luknjo“ spremljali. To je, kar vem od vitezov; naj povem ljudske pravlice.

Poslednji vitez ni bil ropar, al požrešen je bil, in sladko vince je rad serkal. Neki večer se napije, in gré spat v svojo izbo, pa zjutraj vstane na skednji nekega kmeta v bližnji vasi. Pravijo kmetje, da so vidili ponoči, kako so ga štiri pošasti po zraku nesle. On jim ničesa ne verjame. Drugo noč gré trezen spat. Grad se strese, štiri pošasti, bele ko smertna žena, stopijo v izbo in ga zanesó na skeden drugega kmeta. Tako se mu je godilo vsako noč, kadar je hotel v gradu spati.

Razserden prodá svoj grad nekemu kmetu. Pošasti sicer so pobegnile, al kmet ni mogel grada popravljati, zato se je tudi razsul v razvaline. —

Nekega večera pride žlahni gospod k nekemu kmetu, ter ga prosi, naj mu napreže vole v kočijo, da ga peljá v Konjice. Kmet napreže, gospod veli kmetu stopiti v kočijo; bela cesta se napravi ravno proti Konjicam; voli peljejo hitreje ko najberzi konji; kočija derčí, kot da bi jo škratli nesli. Pripeljavši se v Konjice, dá gospod kmetu tri vogle za plačilo. Kmet jih vzame žalosten, in tira vole domú. Po poti pogleda vogle, misleč jih zavreči; al kako se začudi, ko najde namesto voglov tri žute zlate, ktere veselo v žep vtakne! —

Neki kmetič je sekal derva blizo grada. Mlada gospá pride k njemu, in mu velí za njo iti. Ona ga peljá v grad, vzame ključe iz žepa, odpre podzemeljske vrata in stopi strahoma kmet za njo v veliko klet, ki je bila polna sodov sladkega vina. Mlada gospá odpre drugo klet, v kteri je bilo vse polno mesa, žita in sočivja. Mlada gospá odpre tretjo klet, v kteri je bilo vse polno zlatov, tolarjev in dragih kamnov. Vse to pokaže mlada gospá kmetu in mu reče: Vsajeno še ni drevo, s kterega se bo zibka delala, v kteri bo dete spalo, ki bo to vse dobilo. Kmeta peljá gospá spet iz kleti, pa kako se on začudi, ko zapazi, da mu je brada do kolen prirastla. Domú pridši najde svojega sina že starega, kteri je ravno že tudi svojega sina ženil in mu gostijo pripravljal.

Joško Isk.

Kratkočasnice.

(Maslo naše nemške kulture) nadalje iz unidan omenjene in za natis pripravljene zberke.

„Löbliches Comitat.

Das Löbliches Comitat Gemeindeamt *
wird hievon mit dem Diensthöflichen ersuchen in die Kentnis gesetzt, für den Mann ** von * welcher schon seit mereren Jahre abwesend ist welcher sich im Lande Shlabánien

aufhalten soll mit den bemerken, dass seine Aeltern sind beide gestorben Letzterer der Vater im Jahre 1857 im Monate Jänner in 48 Stunde Leben und Tod von Tästaments entschieden ein Vermögen mit Kaische in wärt 1000 sage Tausend Gulden interlassen der jüngste Bruder ** ist bei Militär gestorben hohe Behörde werden ersucht den benanten Mann häflichst aus zu Vorschen, in Gegenstande unständlich zu Vernehmen und das Protokoll hieher ein zu senden jedenfalls aber den Resultat der nach Vorschung hieher mit zu theilen".

Gemeindeamt * am 16. Februar 1857.

** m/p.
Bürgermeister.

Dopisi.

Iz Gorice piše „Danica": „Za gotovo zvemo, da je tukajšnim predstojnikom ljudskih šol naznanjen ministerski ukaz, po kterem naj se vse ljudske šole na Goriškem na temelji domačega jezika vredijo, tako, da se bo nemški jezik začel učiti ne popred kakor v tretjem razredu normalke in to le kot zapovedani predmet. To drobtino, za nas res tehtno, vam s toliko večim veseljem naznanjamo, ker upamo, da izpeljavi vsega tega ne bo nikakor prederznilo ustavljati se kakoršnokoli starokopitarstvo. Bog daj svoj blagoslov! — Ravno se napravlja tudi slovenska prestava kolédarja, ki ga je do zdaj naša tukajšna kmetijska družba le v talijanskem jeziku izdajala. Hvala Bogú, da se od dné do dné zmiraj bolj djanski spoznava, da je Gorica na zemlji slovenski, obdana krog in krog od čisto slovenskega ljudstva. — Dva tukajšna domorodca, laški in slovenski, nameravata že skoz več časa časnik na svitlo spraviti. Laški domorodec, gosp. J. Filli, misli še pred novim letom, če mu bo mogoče, svoj tednik izdajati pod imenom: „Il speculatore goriziano." Na odločeni strani bo neki sprejemal tudi dopise v slovenskem jeziku. Drugi domorodec je gosp. Fr. Zakrajšek, po svojih delih Slovencom že nekoliko znan. Ni dolgo, kar je bil ta rodoljub že povabilo razpisal na „Lipo slavjansko", zabavni (kratkočasni) in poučni list. Na odsvetovanje nekterih prijatlov ne bo sicer izhajala „Lipa slavjanska", ali utegnil bi od ravno tega rodoljuba berž ko ne za novo leto kak slovensk časnik v našem mestu začeti izhajati; njegov namen bi bil: naše prosto ljudstvo prav po domače o domačih rečeh poučevati. Tega bi bilo res želeti. Privoščimo še terdne volje in serčnosti od zgorej."

V Gorici 7. nov. X — Sinoči po 4 popoldne se je snidla v tukajšni normalki pod predsedništvom šolskega nadzornika g. dekana J. E. Mozetiča, vélika učiteljska konferencija, h kteri so bili menda vsi ljudski učitelji naše nadškofije povabljeni. Na dnevnem redu je bil nov učni načert za goriško-gradiškanske ljudske šole poslan od teržaškega namestništva. Potem, ko je bilo že 31. oktobra v nadškofijskem konzistorii pomenkovanje o tej zadevi, je bila po konzistorijalnem sklepu, konferencija v ta namen sklicana, da bi se zvedenci sami o načinu vpeljanja imenovanega načerta posvetovali. Nasledek pretresovanja je bil, da je — kakor upamo — oni „kulturi", ki jo nekteri za edino vladarico čislajo. za vselej odkljenkalo. Sklenilo se je namreč, poslani načert kakor je, koj vpeljati. Po tej učni osnovi se umakne nemščina narodnima jezikoma in neha popolnoma biti učni jezik v goriško-gradiških šolah; učila se bo le kot predmet po 4 in 5 ur na teden v III. in IV. razredu glavnih fantovskih šol; iz dekliških in vseh farnih šol je za vselej odpravljena. Naj le kričijo „Wissenschaftlichovci": proximus ardet Ucalegon"; nič ne bo pomagalo: v 2—3 letih se bojo tudi invitis diis saj nižji razredi naših srednjih šol sami od sebe ponarodili (nacionalizirali). — Opomnim še, da ta važni načert se opira na skušnje, kterih si je bil šolski svetovavec g. Pavišić o priložnosti, ko je lani naše šole obiskoval, prepolno torbico nabral. Slava g. Pavišiču, slava goriškemu učiteljstvu! Ta očitna zmaga resnice in pravice bo zaupanje zvestih Slovencov, ki ga je bil znani ministrov odgovor na dr. Toman-ovo interpelacijo omajal, zopet nekoliko oživila in uterdila.

Slišimo, da, ko bi bila sinodna konferencija neugoden uspeh imela, je bil deželni odbor in — gledé na mestne šole — mestno županstvo pripravljeno, krepko na noge stopiti.

Prihodnjič kaj več o naših srednjih šolah in o slovenščini v njih.

Iz Istre 1. nov. Š. K. — Naj Vam tudi jez povem, kako se nam Slovencom po Istri godí. Bila je v karkovski srenji volitev župana in odbornikov; vsi prebivavci po ti srenji so Slovenci; ko se možje zberó, pride koperski pretor in ko možje začnejo po slovensko se med saboj meniti, zarenčí nad njimi: talijansko hočem, „da se govorí; druzega nočem slišati." Ta Slovanom tolikanj prijazni pretor P. je bil v pervem poreškem deželnem zboru! Tudi pričujoči gospod nadžupnik K. in gosp. župnik Tr. nista smela s pričijočimi srenjskimi možmí slovenski govoriti. Naj še povem, kako se nam v Kopru v sodniških zadevah godí. Znano je, da nobenega uradnika nimamo, ki bi poleg talijanskega jezika tudi slovenski znal in to še za silo ne. Bila je mesca avgusta neka razprava; — poklicanih je bilo več kmetov za priče, toda le dva sta nekoliko talijanski razumela; mogočni gospod aktuar jim tedaj ukaže popoldne priti, ko bo za to tolmač čas imel. In kdo je bil ta tolmač? Neki priprost čevljar. V rokah tega tolmača čevljarja je osoda ljudí, kteri pri koperški sodnii pravice iščejo in pomoči potrebujejo. Alpa zná ta čevljarček dobro talijanski in slovenski, nočem vam glave zastaviti. — To so živi dokazi, kako stojí pri nas z ravnopravnostjo in ali ni res, da Talijani pitajo Slovane s ščiavi. Dokler narod naroda ne bo spoštoval, in dokler vlada ne bo svojih obljub do vseh narodov zvesto spolnovala, ne bo sonce sprave bratovske pred prag avstrijanskih narodov prisijalo. Poslanci, zastopniki naši, povzdignite glas za ravnopravnost in terkajte na vrata ravnopravnosti in pravice, dokler se nam ne bojo odperle!

Iz Pruš pri Marburgu 8. nov. Obhajali smo 8. dné p. m. zlo imenitno slovesnost v naši fari; pripeljali so se namreč naš milostljivi knezoškof iz Marburga in blagoslovili so štiri nove zvone, ktere smo dobili iz Ljubljane, vpričo veliko ljudstva. Po dokončani cerkveni slovesnosti so pristopile dekleta iz smolniške srenje, vse belo oblečene, in z venci na glavah, so okinčale voz in dva zvona, ktera sta za našo novo cerkvo odločena bila, z zelenimi venci, in počasi se je gibala procesija proti novi cerkvi, dobre dve uri hoda od farne cerkve. Tudi naš milostljivi škof so po malem kosilcu zasedli voz, in so se peljali za procesijo na visoke Poharje. Pri zeleni utici, ki je bila napravljena za shrambo sv. ostanjkov dveh mučenikov, so se obhajale pobožne večernice. Drugi dan pa z veliko slovesnostjo so milostljivi škof pervo sv. mašo v novo posvečeni cerkvi zapeli. Ljudstvo je s tako gorečnostjo prepevalo, da nam je serce veselja igralo, in možnarji so pokali, da se je daleko po hribih glas razlegal. — Rad bi bil podisal to lepo slovesnost prav na drobno, pa vem, da imajo „Novice" prav rade vse bolj na kratko, zato sklepam svoj popis s serčno zahvalo našemu milostivemu knezoškofu, da se niso bali težavnega pota na visoke Poharje, — lepa zahvala pa tudi visokočastitemu gosp. korarju Marku Glazer-ju in našemu dragemu prijatlu Lukežu Hleb-u za nju prijazno pripomoč pri tej svečanosti, ktero bomo pomnili vse svoje žive dni.

Davorin Grizoldi, kmet.

Iz Slovenskih goric na Štaj. 3. nov. — Š — Že večkrat sem se, ljube „Novice", milo potožil v imenu naših ubogih Slovencov od terdih nemškutarskih rogov hudo stiskanih, nekaj zato, da razkrijem hudobno počenjanje in po-

stopanje sovražnikov naših, nekaj pa zato, da mi padne težek kamen od serca. Danes vam spet moram eno zapisati, da znate, kako cvetje ima pri nas toliko srečna konštitucija. Besede svetlega Cesarja od 20. oktobra 1860 sem mislil, da so tudi nam štajarskim Slovencom v veljavo povedane, vendar se mi to brani verjeti, ako mertve čerke na stran poženem, in pogledam v javno življenje. Ravno sem slišal, da je k sv. Lenartu v Slov. goricah prišel nov uradnik, ki zná tako slovenski govoriti, ko kamen plavati. Rojen terd Nemec, je služil do zdaj na Madjarskem, in zdaj, tam odpušen, je postavljen med same Slovence, češ, da bi znal jezik slovenski. Skoro se bo uresničilo, kar je pri ravno tem uredništvu neki uradnik unemu Jošku, od kterega so „Novice“ še ne dolgo povedale, zarežal: „Da, ako Slovenec ne zná nemški, naj si prižene tolmačnika seboj.“ Še ob času, kadar je minister Bach deržal kermilo deržavno v rokah, ki je htel in namerjal vse narode avstrijanske zavoziti v nemško eldorado, se je baralo, kadar so kakega uradnika na novo mesto postaviti namerjali, jeli razume jezik ljudstva, in zdaj — čudi se svet! — zdaj, ko so svetli Cesar izrekli: vsem narodom enake pravice, — zdaj še se godí taka pri nas.

Iz tominskega okraja 8. listop. ? — Vaš prijazni glas, ljube „Novice“ je tudi v naših krajih marsikterega zdramil in ga s živim domačim duhom navdal. „Novice“ bere pri nas tudi mnogo kmetov, kteri jih deloma od gosp. duhovnov dobivajo, nekteri jih pa sami naročujejo. Dasiravno niso naši kmetje politikarji, vendar le radi poprašujejo, kako se kaj tù pa tam po svetu godí; kaj poslanci na Dunaji delajo, ali se bo skorej začelo po kancelijah kaj po slovensko pisati itd.? Posname se lahko iz tega, da tudi pri nas so se začele tmine nevednosti z lučjo svobode razsvitovati. Veselo novico imam naznaniti, ljubi bravci, namreč da tudi tominski gosp. notar je začel pisma našim ljudem v domačem jeziku napravljati. Razveselilo je to novo početje vsakega domorodca in nas z upanjem navdala, da bodo notarji tudi po drugih krajih na Slovenskem ta hvalevredni izgled posnemali. — Da pa naši pravični reči tudi nasprotnih možakov ne manjka, se iz tega lahko vsak prepriča, ako vam o tominski čitavnici (kazini) nekoliko omenimo, ktero naši uradniki z nekterimi drugimi gospodi vred obiskujejo. V nji namreč se čita 6 časopisov: 5 nemških in 1 italijanski; od slovenskih časopisov ni tukaj ne sluha ne duha. „Presse“ pa in „Triesterca“ imate pa tukaj nekoliko prav zvestih sinov. Ako bi kteri častitih bravcov misliti utegnil, da oni le zavolj tega slovenskih časnikov ne berejo, ker jih ne razumejo, naj mi bo dovoljeno povedati, da tudi „Ost und West“, to je, nemški, pa nam Slovencom na vse strani pravični časnik, ni bil do zdaj še vreden spoznan, v to kazino dohajati! Ne smem pa tudi zamolčati, da so tudi nekteri med temi, ki so z nami vred enakih misel, kteri „Novice“ in še kter drug, nam Slovencom pravičen časnik na svojo roko naročujejo; al v tem številu — uradnikov ni. — Potlej pa pravijo, da naš slovenski jezik ni za kancelije ugoden! Le znati ga je treba, in vidilo se bo, kako lepo je ugoden. Pa zavolj tega, tominski Slovenci, in vsi drugi, ki se z nami vred v enakih okolišinah znajdete, zavolj tega naj nam nikar serce ne vpada. Kar ni bilo, pa bo. Ne dajmo se od nasprotnikov naših pravic, naj so kdor koli, oplašiti; ne pustimo, da bi dar, ki smo ga z oktoberskim diplomom l. l. iz cesarjeve roke dobili, nemškutarji ali laškoni v svojo mavho poskrili. Veljavnost domačega jezika, za ktero so se Nemci, Madžari, Lahi in z eno besedo vsi narodi tako krepko potegovali, je tudi nam Slovencom sveta pravica.

Iz nemških Rovt 31. vinotoka. M. B. *) — Letina pri nas, kar se tiče merve in sternine, je le srednja, tudi koruza, ajda in fižol ravno taka, samo repe, korenja in kapusa je obilno, tudi krompirja je obilneje memo drugih let; pa tudi nobenega ne slišim tožiti, da bi gnjil; sadja razun jabelk in češpelj nismo pridelali celó nič. Naj vam še povem, da tudi v naših tako imenovanih „nemških“ Rovtah se je jela unemati ljubezen za slovenščino. Našim kmetom je posebno to všeč, da bi se domači jezik v kancelije vpeljal. To bi bilo pravično; saj naš jezik ni cigansk ali tatinsk, kakor ga nemškutarji psujejo; — cigan se po ptujih deželah klati in tat tamè iše; mi pa smo v očetovem domu in nič skrivaje ne govorimo in ne delamo!

Iz Notranjskega 7. listopada. B. — Ker imajo naš domači jezik še celó za pankerta v pismih kancelijskih, nam je vsaka mala stvarca, kjer se mu pravica skazuje, že mila novica, ki nam veselejšo prihodnost obečava. Radosten Vam tedaj povem, da je te dni c. k. okrajna gospóska v Planini, v slovenskem jeziku 28. sept. l. l. izročeno vlogo, s skozi in skozi slovenskim odlokom pod štev. 5611 rešila. Ker je Slovenec hvaležen, radi tedaj rečemo: hvala komur hvala gré.

Iz Žuzemberka na Dol. 3. listop. Naj „Novicam“ povem, da sem to leto po vašem nasvetu in po nauku v to napravljenih bukev z malo murvami, ki se tù in tam nahajajo okoli mojega doma, se prijel sviloreje, ter sem okoli šest funtov kokonov pridelal. Želja me je tedaj, da bi se sčasoma zvikšalo število murvinih drevesc po naši okolici in se zamogla kadaj tudi pri nas tolikajn koristna kakor tudi radostna reja sviloprejk na višo stopnjo spraviti. Zato se zglasim in obernem do vas, gospod vrednik, s prošnjo, da bi mi hteli po „Novicah“ *) povedati: ali se dobijo na vertu kmetijske družbe murvine drevesa in kadaj?

Iz Ljubljane. ** Gledé na historico v naši realki, v poslednjem listu omenjeni, nam, ki se od nekdaj za šole potegujemo, postavoljubni gospod vodja nam ne bo za zlo vzel, ako ga zdaj mi po nekterih postavah poprašamo, ktere so nam znane iz poprejšnih letnikov (Jahresberichte) naše realne šole in po druzih razglasih, o tem le tudi še to milovaje, da v poslednjem letniku realke ne nahajamo več razglasa šolskih postav.

C. k. ministerski ukaz od 29. avg. 1860, kteri nauk v slovenskem jeziku uravnava, se tako-le glasí: 3. „Wie der Lehrer des slovenischen Unterrichtes jenen in der deutschen Sprache dadurch fördert, dass er slovenische Lesestücke in die deutsche Sprache übertragen lässt, so sollte man dies wieder zurückerwarten. Auch wäre bei jeder sich darbietenden Gelegenheit die Eigenthümlichkeit beider Sprachen hervorzuheben, daher oft vergleichsweise zu verfahren“. Kako se s tem c. kr. ministerskim ukazom vjema ona beseda v imenu postave, ne potrebuje nobenega komentara. — Neki stareji ministerski ukaz od 3. okt. 1856 št. 15.140, ki ga je vodstvo od deželne vlade z 16. okt. 1856 št. 18.585 prejelo, zapoveduje, v naši realki rabiti dr. Močnikovo zemljomerstvo z slovenskimi tehničnimi izrazi in skerbeti, da se slovenskih izrazov navadijo vsi učenci, ki slovenski govoré. Tako beremo v letopisniku naše realke od leta 1857, str. 33 št. 5. — Načert, ki ga je ministerstvo 6. marca 1856 za našo rokodelsko obertnijsko mladino v nedeljski šoli poterdilo, zastran učbinega jezika tako-le govori: „§. 14. Die Unterrichtssprache ist im all-

*) Nek drug dopis smo prejeli brez podpisanega pravega imena, tedaj ga ne moremo natisniti dati. Že večkrat izgovorjeno prošnjo ponavljamo vnovič, da vredništvu se mora naznaniti pravo ime, da vé, čigavo pismo ima v rokah. Na svetlo pa ni treba, da bi šel spisek s pravim imenom, ki ga vredništvo za-se obderži in, če je treba, nikomur ne razodene; na beli dan pa pisatelj stopi lahko s kakošnim drugim imenom ali znamnjem kakoršnim koli. Vred.

*) Kmetijska družba je vse murve razun celó malih šibic že razprodala. Prišlo bo pa lepih murv iz Goriškega prihodnji teden kakih 2000 na vert kmetijske družbe za razprodaj; velike bodo, in poldrugi pavec in še debeleje, da bo kmali kaj prida iz njih; cena jim bode po 30 nov. krajc., pa tudi še čez, po debelosti dreves. Ako Vam je drago, oglasite se kmali in povejte, kako in kaj. Vred.

gemeinen die deutsche, doch sollen, wenn es nothwendig erscheint, die Erklärungen auch in slovenischer Sprache gegeben werden. Da sich im Unterrichte im Zeichnen und in den damit zusammenhängenden Fächern auch einige Schüler einfinden dürften, welche das deutsche gar nicht verstehen, was namentlich bei den Lehrlingen und Gesellen der sogenannten schweren Gewerbe häufig der Fall ist, so ist sich bei diesem Unterrichte je nach dem Bedürfnisse der Schüler bald der deutschen, bald der slovenischen Sprache zu bedienen.“

Radi bi vedili, ali in kako se vse te postave spolnujejo? in če ne, zakaj ne, in kdo je tega kriv?

Ker se radi po svetu oziramo in o šolskih zadevah gledamo v dežele, ki so z nami v enacih razmerah, naj pristavimo še iz deržavnega zakonika, kaj je c. kr. ministerstvo pri Čehih ukazalo. To le beremo: „Im Lehrplane für deutsche Gymnasien mit Schülern böhmischer Muttersprache“ zastran učenja nemškega jezika: „Anmerkung 1. Die Unterrichtssprache bei Durchführung des obigen Lehrplanes ist in allen 8 Klassen die deutsche, vorausgesetzt, dass die Schüler aus der Hauptschule eine solche Kenntniss der deutschen Sprache mitbringen, vermöge welcher sie fähig sind, den Unterricht in vorherrschend deutscher Unterrichtssprache zu geniessen. In der 1. und 2. Klasse ist übrigens nach Bedarf mit der böhmischen nachzuhelfen“. — „Anmerkung 2. In allen Klassen hat der Lehrer bei vorkommenden Anlässen, namentlich bei der Lektüre auf das Eigenthümliche der böhmischen und deutschen Sprache in syntaktischer Beziehung aufmerksam zu machen, Slavismen durch Angabe der richtigen deutschen Ausdrucksweise zu corrigiren“. Sapienti satis!

Iz Ljubljane. V saboto zvečer se je začela po štacunah in hišah pervikrat plinova ali gazna osvečava; po ulicah pa še ne. Ljudje obstajajo pri štacunah in gledajo novo, prav svetlo, res lepo luč. „Veš, kako si ti luči pravi?“ je prašal fant fanta na vélikem tergu. „Kaj bom vedil, še je nikoli nisem vidil?“ mu odgovorí. „Oče so mi rekli — ga podučuje tovarš — da je to „kozja luč“ — ali „Gas-Beleuchtunga“. Al ni se čuditi tej smešni prestavi, ker prosti Nemec in prosti Slovenec ne vesta, kaj je gas; unemu je „Geis“ „Gas“, ta pa v njegovem smislu prestavlja. Al naj je že gazna luč ali kozja luč, lepa luč je, kolikor sedaj vidi, in nadjamo se, da se bo svečava tudi po ulicah prav svetla. Celó brez nesreče pa nek začetek te nove luči ni bil. V gosp. Z. hiši v Gradišu je skozi počeno cev v veži hlapel smerdljivi dušivni gaz po hiši in bolehalo je v sredo in četertek veliko oseb po hiši, vertoglavni so bili in bljuvali, pa se spet kmali ozdravili razun enega, ki je zlo nevarno za omotico zbolel, in nekega starega oficirja, ki je za mertudom smert storil. Ne more se ravno reči, ali bi se mu ne bila smert tudi brez tega naključila, in tudi ni ravno s žebljem pribito, da bi čudno bolehanje vseh drugih ne bilo izviralo iz kaj druzega, vendar gotovo je, in po drugotnih skušnjah poterjeno, da je treba varno ravnati z dušivnimi gazi, saj še naša navadna žerjavica ni brez nevarnosti, ako izhlapi v zapertem hramu preveč zadušljivega gaza.

— Današnji „Oglasnik“ oznanuje družbenikom kmetijske družbe veliki zbor v prihodnjo sredo (20. dan t. m.). Želeti je, da tudi iz dežele bi prišlo veliko gospodov, ker bojo nektere važne reči prišle v posvet, med kterimi utegne zlo važno biti prevdarjanje: ali je dobro, da se smejo zemljiša brez vsakega prideržka celó na drobne kose razprodajati ali ne? Tudi bojo pričujoči družbeniki za poskušnjo obdarovani z dvema semenovama, ki pri nas še niste znane, namreč z moharjem, izverstno živinsko klajo, in francozko belo pšenico, v kteri je bilo v 43. listu govorjenje in ktero nam je naš visokočastiti družbenik gosp. Čolnik iz Štajarskega poslal.

— Te dni se je v prijatlicah slovenskih „Tagespošti“ in „Preši“ brala neka novica, za ktero mi tukaj še nič vedili nismo; saj omenjenega „povabila“ še nismo prejeli in tudi nobeden naših prijatlov ne. Zato utegne zanimiva biti našim bravcom. Ljubeznjive prismode, pravite, da ima v Bledu prihodnjo jesen velik slovansk shod biti in „da se izdajajo že povabila za ta kongres“, ter norčaje pristavljate, da utegne tudi Luka Vukalović in černogorski knez Nikola I. v Bled priti. Vidi se iz te novice, da mož, ki je jo pisal, je ni zajel iz pravega vira, sicer bi bil mogel vediti, da vojskovodja Vukalovića in kneza Nikolaja ni treba Slovencom že celo leto pred vabiti; le 3 dni pred se jima telegrafira in v tem hipu pritečeta obá sem, ker Slovenci so že tako mogočni, da se ne tresejo samo Nemcom hlače, ampak tudi turškemu sultanu; kaj nek bi černogorski knez in Luka Vukotinović ne ubogala berž berž na bratovsko komando Slovencov?

— Gosp. dr. Toman se je v nedeljo ponoči podal na Dunaj v deržavni zbor, ker je njegov dopust iztekel.

— Kakor slišimo, se bo čitavnica odperla konec tega tedna, perva „beseda“ pa nek bo 24. dne t. m.

— Pet pôl Riharjevih pesem za šmarnice (namreč 14. 15. 16. 17. 18.) je ravno na svetlo prišlo in se dobivajo z 2 polama iz pomnoženih pesem Potočnikovih bukvic.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. — Na Ogerskem je nastopila nova dôba; začasno so nehale vse ustavne oblastnije in na njih mesto je postavila vlada svojo opravnijo (administracijo). „Wien. Zeitg.“ razglasuje lastnoročne pisma Njih Veličanstva na ogerskega kancelara grofa Forgacha, na generala grofa Palffy-a, na ogersko namestništvo in na ogersko kurijo. S temi pismi je ustavljeno (suspendirano) skupno delovanje namestniškega svetovavstva, in ob enem se razpuščajo vse do sedaj še ne razpuščene zastopništva županij (komitatov), okrajn in kr. mest. Grof Palffy je za deželnega poglavarja izvoljen, kteremu imajo pokorne biti vse oblastnije. Vojaške sodnije imajo po vojaškem kazenskem zakoniku od leta 1855 soditi tudi hudodelstva po ljudeh, ki niso vojaki, dopernešene, in ki jih cesarjevo pismo na vojaškega ministra grofa Degenfeld-a na drobno določuje. Gori omenjeno lastnoročno pismo Njih Veličanstva na grofa Forgacha od 5. dne t. m., gledé na nepokorščino in upor dosedanjih županij, ki žuga celó podkopati javni red, dokazuje vladarsko dolžnost in terdno voljo, temu početju se krepko zoperstaviti in po ustanovljenem redu iznova učverstiti dolžno pokorščino in veljavo vladno. „Kakor pa me je terdna volja — se glasi cesarjevo pismo na koncu — v moji kraljevini ogerski po žalostnem početji podkopani javni red z ukazanimi začasnimi naredbami pred ko bo mogoče sopet uterditi, da se na ustavni poti dosihmal še ne rešene zadeve kmali rešijo, ravno tako ob enem rečem, da me je nepremenljiva volja, moji kraljevini ogerski s diplomom od 20. oktobra izrečene privoljenja zastran povratka ustave, njenih pravic in sloboščin, njenega deželnega zbora in municipalnih uredb tudi vprihodnje brez okrajšanja zvesto vzderžati.“

5. dné t. m. je novi deželni poglavar ogerski c. kr. podmaršal grof Moric Palffy, prisegel cesarju. Moric Palffy je bil pred letom 1848 konjiški stotnik (rittmeister), potem se je tej službi odpovedal in bil véliki župan požunski. Ko so se ogerske homatije takrat začele, je stopil spet v vojaško službo in kot adjutant Windišgrätzov se je udeležil vojske proti Ogerski. Pri novi organizacii leta 1850 je pridno pomagal ter žandarmerijo na Ogerskem ustanovil. Kakih 45 let star mož je krepkega značaja. Njemu na strani stojí c. kr. dvorni svetovavec Štefan žl. Priviczer, v vsem političnem opravilstvu izveden uradnik. „Wanderer“ pravi, da, kakor zdaj reči stojé, bi si ne bila vlada mogla bolj pripravnega moža izvoliti za izpeljavo novih naredb, ako se ne bojo s preveliko ostrostjo doverševale.

— Deržavni zbor poslancov se je začel spet 4. dné t. m., pomnožen je po dveh novih poslancih iz Istre, namreč po g. škofu poreškem dr. Dobril-u in deželnem poglavarju teržaškemu dr. Burger-u. V pervem zboru je minister dnarstva razložil vzroke, zakaj je vlada davke za leto 1862 razpisala, ter rekel, „ker sedanji deržavni zbor iz znanih vzrokov dosihmal ni še cel deržaven zbor, tedaj tudi ustavna uravnava deržavnih dohodkov in stroškov dosihmal še ni bila mogoča.“ Zbor je molčé sprejel to sporočilo. — Od začetka zbora noter do danes (in menda bo še dalje terpelo) pretresa zbor predlog Skenetov, kteri nasvetuje, naj se iz predlanskem oklicane nove postave za obertnike in rokodelce izbriše tisti dodatek, ki ukazuje posilno napravo združb med obertniki in rokodelci. Ker se dá za in proti temu združevanju marsikaj govoriti, ni čuda, da tudi v deržavnem zboru ni konca ne kraja, čeravno bi bilo misliti, da ta zadeva spada bolj v opravilstvo deželnih zborov kakor deržavnega zbora, ker so okoljšine obertnijske in rokodelske v različnih deželah različne. Ali bo Skenetov predlog obveljal ali ne, ali bojo združbe obertnikom in rokodelcom na prosto voljo dane, pa ne jim vsiljevane, o vsem se sedaj še ne more nič reči, ker so nekteri predlogi kakor Kalchbergov in drugi vmes prišli, in pridejo morebiti še drugi, ki utegnejo glasove poslancov zlo razcepiti. Želeti je le, da v oziru drugih dandanašnji imenitnih reči, ki jih ima deržavni zbor v razpravo vzeti, bi se s takimi malovažnimi rečmi ne tratil dragi čas preveč. — Pervi zbor gospôske zbornice se je začel 12. t. m.

— Sliši se, da presvitli cesar se bo podal za več časa v Benetke; presvitla cesarica je podarila ondašnjim ubogim 4000 gold.

— Svetli škof diakovaški dr. Štrossmajer je tukajšni c. k. deželni sodnii podal tožbo zoper vredništvo „Milit.-Zeitg.“, ki ga je obrekovala v listu od 25. sept. — Res čudno je, da večina dunajskih časnikov je tako prederzno protivna vsemu, kar je slovenskega.

Česko. Iz Prage. 8. dan t. m. — 241. obletnica česko osodo določivne vojske na Beli gori — je pretekel mirno brez vse demonstracije. Dunajski časnikarji so prerokovali, Bog vé kaj vse se bo godilo ta dan v Čehih in hujskali narod v kakošno neprevdarjeno početje; al „Narod. Listy“ so prigovarjali ljudstvu, v tako nevarnem času, kakor je sedanji, se ne spušati v nobeno demonstracijo in narod češki je rodoljubne „Liste“ ubogal, — 8. nov. je pretekel mirno in tiho.

Hervaško. Iz Zagreba. Po mesečnem prestanku se je deželni zbor začel spet 4. dné t. m. Ban, s živio-klici sprejet, ga je začel z ogovorom. Po nekterih manj važnih rečéh se je začelo posvetovanje o zadrugah (Hauscommunionen), tisti važni napravi, ki tako globoko sega v življenje hervaškega naroda. Kadar bo ta postava gotova, pride na versto velikovažna razprava o srbski vojvodini. Sicer pa so bili posamni odbori, ki so prevzeli izdelovanje osnov mnogih postav, verlo pridni in izdelali predlogov obilo za deželni zbor, kar je živo znamenje, da Hervatje nočejo tratiti časa s praznim besedovanjem, ampak da so praktični možaki.

Ogersko. Iz Pešta 7. nov. Grof Palffy je včeraj prišel lesem in je danes prevzel vodstvo deželnega poglavarstva vsled cesarjevega ukaza. Ljudstvo je radoveđno, kako bo dalje, in je čisto mirno.

Laško. Kakor se iz Pariza sliši, bode na mesto Riccasoli-a kmali stopil Ratazzi, ki je po Napoleonovem mnenju edini mož, ki ga sedanja Italija na čelu svoje vlade najbolje upotrebovati more. — Goyon je za poveljnika francozke armade v Rimu izvoljen. „Moniteur zagotovlja, da zavoljo tega ostane francozka posadka v svetem mestu, ker je bila, „mirna varuška.“ — Pravijo, da cesar Napoleon noče nič početi zoper Rim, dokler papež Piji IX. živi. „Ako Napoleon čaka tako gotovo smerti papeževe — je rekel nekdo — mora pač pismo v rokah imeti, da bo dalje živel kot sv. oče.“ — General Türr je v imenu Garibaldovem glavnemu odboru vediti dal, da ga je terdna volja, sedaj zoper Rim in Benetkam nič začeti; namen njegov je le za orožje skerbeti, da se Viktor Emanuelu doverši edina Italija. Tisti, ki se je vjemajo s tem namenom, naj zapustijo odbor, in storé kar sami hočejo.

Rusko. Iz Petrograda se piše 5. t. m. v „Nat. Zeit.“, da tudi v Moskavi, starem carskem mestu, je bila 24. okt. nekaka prekucija, v kteri je, kakor „Mosk. Polizei-Zeit.“ piše, policija in žandarmarija 340 ljudi, zlasti študentov, vjela, pa že drugi dan vse, razun 39 izpustila.

Turško. Iz Kotora pridši parobrod donaša novice, ki segajo do 5. t. m., in ki poterjujejo, da je bila Omerpašava armada 24., 26. in 27. okt. zlo tepena; Turki so zgubili mnogo konj, živeža, strelíva, topov in vojakov. Punt hercegovinski se razširja.

„Nord“ pripoveduje, da general Mieroslavski namerja z vojsko poljskih in ogerskih begunov udariti na Turško, in iz albanskega primorja začeti ustajo na Turškem.

— Po svetu menda iz Pariza zlo raznešeno novico, da ste gledé černogorskih, srbskih in turško-slovanskih agitacij avstrijanska in turška vlada stopile v zvezo za brambo in upor, preklicujejo mnogi časniki, pa tudi vladni dunajski časnik „Wien. Zeit.“

Vabílo.

Poslovenil sem Šilerjevo igro „Viljem Tel“, in rad bi jo dal v natis. Zato vabim k naročbi prečastite rojake. Naročnina je za učence 80 nov. kr. in za druge naročnike 1 gold. Pošilja naj se mi do 15. januarja 1862 v frankiranih pismih. Naročb brez naročnine ne moremo prejemati, ker se na-nje ne morem terdno zanašati. Prosim posebno gg. profesorje slovenskega jezika, ki so me že dosihdob krepko podpirali, da bi mi tudi zdaj naročnike nabirali. V natis pojde delo, da le toliko naročnikov naberem, kolikor jih je treba, da ne bo zgube. Ko bo knjiga gotova, jo pošljem vsacemu naročniku na dom.

France Cegnar,
c. k. viši telegrafist v Terstu.

Kursi na Dunaji

12. novembra 1861. v novem denarji.

Deržavni zajemi ali posojila.		Druge obligacije z lotrijami.	
5% obligacije od leta 1859 v novem dnar. po 100 g. g.	61.60	Kreditni lozi po g. 100 . g.	118.75
5% nar. posojilo od l. 1854 „	80.75	4½% Teržaški lozi po 100 „	123.—
5% metalike . . . . „	66.90	5% Donavsko-parabrodski po g. 100 . . . „	420.—
4½% „ . . . . „	57.25	Knez Esterhazy. po g. 40 „	97.50
4% „ . . . . „	51.—	Knez Salmovi po g. 40 „	37.25
3% „ . . . . „	38.—	Knez Palfyovi po g. 40 „	36.50
2½% „ . . . . „	33.—	Knez Claryovi po g. 40 „	35.75
1% „ . . . . „	—.—	Knez St. Genoisovi po g. 40 „	36.—
Obligacije zemlišn. odkupa. (po 100 gold.)		Knez Windischgräz. po g. 20 „	23.—
5% dolnjo-avstrijanske g.	90.—	Grof Waldsteinovi po g. 20 „	22.25
5% ogerske. . . . . „	67.50	Grof Keglevičevi po g. 10 „	14.75
5% horvaške in slavonske „	65.75	Budimski . . po g. 40 „	34.75
5% krajnske, štajarske, koroške, istrijanske . „	86.—	**Denarji.**	
Deržavni zajemi z lotrijami.		Cesarske krone . . . g.	18.90
Zajem od leta 1860 . . . „	82.50	Cesarski cekini . . . „	6.57
„ „ „ 1860 petink. „	—.—	Napoleondori 20 (frankov) „	10.99
„ „ „ 1839 . . . „	113.50	Souvraindori . . . . „	19.10
„ „ „ 1839 petink. „	—.—	Ruski imperiali . . . „	11.28
4% narodni od leta 1854 „	86.50	Pruski Fridrikdori . . „	11.55
Dohodkine oblig. iz Komo „	17.—	Angleški souvraindori . „	13.87
		Louisedori (nemški) . „	—.—
		Srebro (ažijo) . . . „	37.60

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.